

“Juf, je hebt geen idee, ik doe zo mijn best!”

THEORIE EN
PRAKTIJK

Op academische basisschool De Hoeksteen in Nijkerk heeft groep 5 een lastige loopbaan achter de rug. Er wordt angst en paniek gezaaid, waarbij er door rivaliteit een strijd om aandacht ontstaat. Het is ieder voor zich. Het vertrouwen in elkaar ontbreekt en de cohesie is ver te zoeken. Totdat er gezamenlijk een mission statement wordt opgesteld. Dit artikel is een weergave van wat er in het groepsproces gebeurt bij het opstellen van een mission statement.

De Hoeksteen is een onderzoeksschool verbonden aan het lectoraat van de pabo in Ede (CHE). Het lectoraatsthema dat in samenspraak met de scholen is opgesteld luidt: 'Talenten & Opbrengsten'. Deze school kiest binnen dat thema voor 'Het verhaal van de leerling en de leraar'. In groep 5 heeft elk kind zijn eigen verhaal geschreven over hoe het de rivaliteit in de groep beleeft. Door het verhaal van elk kind een plaats te geven, wordt het vertrouwen in elkaar versterkt. 'Het verhaal' is een middel om stem en invloed te laten gelden. Daarbij wordt het eigen initiatief en de regievoering van kinderen gestimuleerd, waarbij hun talenten voor het voetlicht worden gebracht. Bij het vertellen van het eigen verhaal als missie hebben we het over de identiteitsontwikkeling van de lerende persoon in kwestie, zowel van de leerling als de leraar. De Hoeksteen is in ontwikkeling naar een lerende organisatie. Het team wil een cultuur vormgeven waarin een stimulerende context wordt geboden voor echte identiteitsontwikkeling. Daarom wordt het initiatief genomen om met groep 5 het missieverhaal te vormen, te bargumenteren en te presenteren en om erover met elkaar in gesprek te gaan. De uiteindelijke opbrengst is een persoonlijk mission statement van leerlingen, leraren en het team.

GROEPSDYNAMICA

De eerste paar weken van het nieuwe schooljaar laat groep 5 wat groepsdynamica betreft een kant zien die je als leraar niet wilt. Groepsdynamiek is 'een tak van de sociale wetenschappen die zich richt op het vermeerderen van onze kennis over de aard van het leven in groepen' (Johnson & Johnson, 2008, p. 2). Het begrip is rond 1920 bedacht door Kurt Lewin, die daarmee aangaf dat processen binnen groepen complex en dynamisch zijn en dat de groep een sterke invloed heeft op haar leden (Hoijsink, 2001; Luitjes & De Zeeuw-Jans, 2014). Groep 5 kenmerkt zich als een negatieve groep met de eigenschappen die daarbij horen (Van Engelen, 2010, p. 35): strijd om het doel, het ontbreken van harmonie, leden tonen geen respect voor de mening en het karakter van andere groepsleden en bepaalde rollen ontbreken. De rollen die in deze groep worden ingenomen, zijn die van dictator, intrigant, meeloper en

zondebok. De basisbehoeften (Stevens, 2010) ontbreken in deze groep, dat is de aanleiding om samen aan een missie te werken en de leerlingen verantwoordelijkheid te geven voor elkaar.

PLAN VAN AANPAK

De strategie ter verbetering van het gedrag bestaat uit: het bewustmaken van het eigen gedrag van de groep, de leerlingen intrinsiek te motiveren om een betere groep te worden en een mission statement te laten formuleren. Elk voorval wordt besproken volgens reflectievragen: 'Wat gebeurde er?' 'Wat deed je?' 'Waarom deed je dat?' 'Wat voelde je daarbij?' En 'Wat had jouw handeling voor effect op de andere kinderen en de groep?' De groep wordt doordrongen van het feit dat hun uitstraling negatief is en dat maakt hen klaar voor de volgende stap. Het zo intensief bespreken van voorvallen mag geen sleur worden, maar is nodig voor inzicht en bewustwording.

MISSION STATEMENT

Een mission statement is een doelstelling van een bedrijf of organisatie, in ons geval een doelstelling van een groep leerlingen. 'Een doel bereiken betekent altijd dat je iets moet veranderen' (Wardekker, 2009, p. 17).

Groep 5 stelt een eigen mission statement samen. In kleine groepjes schrijven de kinderen waarden op die ze belangrijk vinden. De elementen die de klas belangrijk vindt, zijn aanleiding voor gesprek. Zo schrijft een groepje op dat ze behulpzaam willen zijn. In het gesprek over de vraag wat dit dan concreet betekent, zeggen ze: 'Voor elkaar opkomen', en zo wordt deze zin in het mission statement van groep 5 geplaatst: "Wij willen een groep zijn die verbonden is met elkaar, die er voor elkaar is als we elkaar nodig hebben. We willen behulpzaam zijn en voor elkaar opkomen, waar we de talenten van elkaar zien, noemen en gebruiken. Ook willen we een eerlijke groep zijn, waar respect is voor elkaar. Dit statement helpt ons om de goede dingen te doen en om een hechte groep te zijn. Het helpt ons ook om te ontdekken wie we willen zijn in de wereld om ons heen. Nu en in de toekomst!"

Naar aanleiding van bovengenoemde formulering ontpint zich een mooi gesprek over wie de groep wil zijn op het

schoolplein. De pleinwacht rapporteert dat het gedrag van groep 5 storend is op het plein. Het valt op dat het reflecterend vermogen van de leerlingen toeneemt en dat verhoogt de drijfveren om dat wat we bespreken in de praktijk uit te voeren. Zo zegt Vincent: "Juf, als we deze afspraken nou op de muur hangen en elke keer voordat we naar buiten gaan hier kort over spreken, dan moet het wel lukken". Zo bespreken ze wat voor een groep ze willen zijn, namelijk een groep die aardig is voor andere groepen. Ze willen een voorbeeld zijn voor andere kinderen. Dit soort gesprekken geeft energie om keuzes te maken en te bouwen voor een goede groeps sfeer door middel van morele vorming. Gebaseerd op Aristoteles' Ethica Nicomachea is morele vorming: 'Het aanleren van een houding om keuzes te maken in het eigen verhaal' (Bakker, 2015, p. 11). De drijfveer is dat leerlingen zelf nadenken en overwogen keuzes maken en dat niet doen voor de leraar. Uiteraard hebben ze daarbij begeleiding nodig van een meerwetende partner en die wordt gegeven door de leerkracht.

MISSION STATEMENT IN DE PRAKTIJK

Naast het organiseren van een klasfeest waarbij ze samen met ouders een bakwedstrijd houden om de groepscohesie te bevorderen, pakken ze allerlei energizers op om het vertrouwen van elkaar te winnen en respect voor elkaar te krijgen. De ouders worden in het proces betrokken doordat ze wekelijks een mail krijgen over de stappen in het uitvoeren van het mission statement.

Begin november doen ze een activiteit gericht op het onderlinge vertrouwen in de groep. De leerlingen gaan in groepjes naar de speelplaats toe waar ze elkaar ombeurten blinddoeken. Vervolgens is het de taak om deze leerling over een balk of het klimrek te begeleiden. In groepjes van vier is er één coach die steeds vertelt wat er gaat gebeuren, één voert de opdracht gebinddoekt uit en wordt door twee leerlingen vastgehouden en begeleid. In een nagesprek komt naar voren dat kinderen elkaar nu meer vertrouwen en dat ze elkaar als personen zien ontwikkelen en elkaar waarderen. Bij Ontwikkelingsgericht Onderwijs gaat het immers om (Volman & Wardekker, 2008, pp. 24, 25).

Een ander voorbeeld waarbij de kwaliteiten van de groep wordt benadrukt komt van de leerlingen zelf. Ze willen Albert bezoeken die voor een ingreep naar het ziekenhuis moest en weer thuis is gekomen. “In ons mission statement staat dat we er voor elkaar zullen zijn: dus we gaan op bezoek bij Albert.” Een mooie conclusie waaruit blijkt dat het statement steeds meer eigendom van de groep wordt. Het ‘nieuwe gedrag’ wordt geautomatiseerd en stabiliseert daardoor. Het benoemen van elkaars talenten gebeurt spontaan en verhoogt de positieve sfeer.

Naast de initiatieven van de leerlingen is het ook belangrijk dat de leerkracht input geeft. Op deze manier laat je merken dat je net als de kinderen denkt in het OGO-paradigma vanuit het mission statement. Zo werd aan mij gevraagd of mijn groep wil zingen bij een advent senioren bijeenkomst. Dit aanbod nam ik met beide handen aan: het past namelijk binnen ons mission statement!

ZELFREFLECTIE

Als leraar laat je in zo’n proces ook kansen liggen en ga je soms te gemakkelijk af

op de buitenkant. Door gesprekken met kinderen krijg je beter zicht op de werkelijkheid. Zoals bij een leerling die een negatieve rol in de groep speelde. Kinderen waren echt bang voor hem, maar zijn positie is langzaam ten positieve aan het veranderen. Op een dag gebeurt er een voorval waarbij hij in zijn oude gedrag terugvalt. Boos door het voorval begin ik als leraar het gesprek met hem en zeg: “Nu hebben we zoveel doorgemaakt en je schiet zo weer in je oude gedrag!” Ik laat hem niet eens uitpraten, geef mijn eigen interpretatie, ratel maar door en vertel hoezeer ik teleurgesteld ben in hem. Langzaam druppellen er tranen over zijn wangen, waarna hij kordaat zegt: “Juf, je hebt geen idee, ik doe zo mijn best, ik probeer het echt. Maar soms mis ik de aandacht. Toen kreeg ik aandacht terwijl ik verkeerde dingen deed!” Nu krijg ik tranen in de ogen en verwilderd besef ik dat ik kansen heb laten liggen en op de buitenkant ben afgegaan, en daardoor niet de intentie heb gezien van een leerling die het zo graag goed wil doen. Ik bied mijn excuses aan, pak zijn hand en we lopen terug naar de groep en vertellen

wat er gebeurd en gezegd is. De klas reageert zeer begripvol. Ook sociaal leren doe je samen! Juist doordat deze gebeurtenis open besproken wordt, krijgen de kinderen begrip voor elkaar, waardoor het onderlinge vertrouwen steeds meer handelingsleidraad wordt. Een (OGO-) opbrengst om trots op te zijn!

BRONNEN

De literatuurlijst is te downloaden op www.tijdschriftzone.nl

i Grethe Koster is werkzaam als groepsleerkracht van groep 5 op basisschool De Hoeksteen in Nijkerk en studeerde Onderwijspedagogiek aan de Vrije Universiteit, Amsterdam.

Hans Bakker is werkzaam als onderwijspedagoog aan de pabo in Ede (CHE) en lector ‘Talenten & Opbrengsten’.

